

մահուանէն ետեւ՝ իր ստացուածներն իր ու իր ինկանը, եղբայրներուն եւ ազգականներուն անցնին։ — Եղբայրներէն մէկուն իր թողու՝ 1000. մէկալին՝ 500, երրորդին՝ 300 ֆիորին։ — Բերեգիտա չորով իր թողու՝ 500, Ռուզալիտա չորով՝ 500. ասոր սողուն՝ 500 ֆիորին։ — Գրիստուր բնակող չորով զաւակներուն մէկուն 500, մէկալին՝ 1000 ֆիորին։ Իր աներ որդոյն իր թողու 500 ֆիորին։ — Իրեն ծառայութիւն ընող գերաւի աներն եւ ասոր որդկանը իր թողու՝ Ժամի քովի երկիրը՝ աներով մէկտեղ։

Կառկակատարներուն կը յանձնէ, որ իր մահուանէն ետեւ՝ իւր ազգականացը՝ մինչեւ չորրորդ պորտ, բաշխեն ըստ արգարութեան եւ ըստ իրենց խոցմանտացը՝ 2000 ֆիորին։ — Տէր Անտոն Մարտաեան քահանայ եւ Գրիգոր Ազա Դանիէլեան կառկակատարները կը խընդրուին, որ յանձն առնեն կառկին մէջ եղածները սիրով գործագրելու։ Ասոնց կ'աղաչէ, որ յանձնեն Գրիգոր Ոսկերիչեանին, որ գինիներուն եւ գինեռաններուն հոգ տանի. կարգաւորեալ հաշիւ ցուցնէ, երկիրներուն անտեսութեան հոգ տանի. եւ այլն. Պետրոս աներին ալ որ իր պաշտօնն աղէկ կատարէ։ — Վարձակալութեան ստեղծ լինելուն ետեւ՝ ինկանը պէտք չեղածները ծախուին. անոնց գումարը գրամագլինին վրայ զարնուի, որպէս զի ամուսինն ու աղան անոնց շահէն, աւելի հանգստութեամբ կարենան ապրիլ։

Կը յանձնէ կառկակատարներուն, որ իր մահուանէն ետեւ, ամէն բան կ'աջգործ ընեն. եւ աղանակական ստացուածք մը — զոր իրենք կ'ուզեն — գուրս առնելով — մէջ քաղաքաբաշխութիւնն եւ ոչ հարկապահանջութիւնն ան ստացուածքներուն մէջ խառնուի. անոնց վրայ ձեռք չդրուի եւ կնքելով կամ գրի առնելով՝ իր սիրելի ամուսնոյն անհրաժեշտութիւն չպահանջուին։ Որպէս զի առանց մէկու մը պատասխանատու ըլլալու, իր ստացուածքը խաղաղութեամբ վայելէ իր զաւակին հետ։ — Տղան ծնանքէն ետեւ, իր ամուսինն, իբրեւ բնական խնամակալ, պարտական չլլայ մէկու մըն ալ հարկ տալու. գուրս առնելով կառկակատարները։ — Կը յանձնէ դարձեալ կառկակատարներուն, որ իր սիրելի ամուսինը պահպանեն, անոր վրայ հսկեն ու ծնանելի տղուն վրայ հոգ տանին։ Անոնց օգնեն, խրատով ու շիտակ ճամբայ ցուցնելով։ — Չեմ տարակալարի, կ'ըսէ, որ իմ սիրելի ամուսինն անոնց հնազանդ պիտի ըլլայ. եւ իրենց խրատը պիտի լսէ։

Կը յուսայ, թէ իր մահուանէն ետեւ, իր գործակատարները՝ վարձակալ երկիրներուն եւ անտեսութեան այնպէս հոգ պիտի տանին, իբրեւ թէ ինք կենդանի ըլլար։ — Կտակակատարներուն կառկակութեանը համար, ամէն մէկուն կը թողու հարկաբան ֆիորին։ Ասկից զատ, իր մահուանէն ետեւ, ինչ բանի համար որ աշխատին, իրենց աստիճանին համեմատ՝ ընդունին իրենց վարձատրութիւնը։ — Վերջապէս կ'աղաչէ, որ քիչը շատ համարին եւ սիրով ընդունին. ու իրենց աշխատութեանը մեծագոյն վարձքն Աստուծէ սպասեն։

Աս կերպով, կ'ըսէ, իմ վերջին կամքս ու կարգադրութիւններն ընելէն ետեւ, ամէն մէկէ, որոնց դէմ որ բան մ'ըլած եմ, թողու իման կը խնդրեն։ Ես ալ ամենուն թողութիւն կու տամ։ Եւ ասով հոգիս ստեղծողն յանձնելով՝ աս իմ ետքի կամքս, մեծագոյն ապահովութեան ու հաստատութեան համար, յատուկ ձեռքս կը ստորագրեմ եւ սովորական կնքիդու կ'ամրացնեմ։ —

ՅՈՒՆ. ԱՆԾԻՅ

ՅՈՒՆ ԵՐԱՅԻՄ

ՆՈՐ ՀՐԱՅԻՄԱՆ ԴՈՒՄԱՆԻՆԵՐ

56. ՄԱՆԱԾԻՅԱՆ Բ. — Յամսիններորդ դարի կտակը։ Թիֆլիս 1899. տպ. Մ. Մարտիրոսեանց. էջ 31։ Գին 16 կ.
57. ՏՕՆԷԼԻԱՆ Ջ. — Գործնական ձեռնարկներ թղթի աշխարհագրութեան. Բ. Գիորգ։ Կ. Պ. 1899. 8 պ. 8. Մատենոսեան։ Էջ Է+206։ Գին 4 դր.։
58. Տեղեկագիր Հայ Հնթերքցատան Ջինիմիոյ։ 30 դ շրջան, 1900. 8 պ. Թաղիկեան. էջ 11։
59. ՇԱՀ-ՆԱԶԱՐԻԱՆ ԵՍԱՎԻԴՍ ԲՈՒՇԵ. — Երեսանի Հայոց թեմական հոգեւոր դպրանոցը եւ հասարակութիւնը։ Մոսկովա 1899։ Տպարան Է. Դարխուդարեան. էջ 32։ Գին 30 կպ.։
60. — Դպրանոցի աշակերտներին մի քանի խրատներ։ Մոսկովա 1899։ Տպարան Է. Դարխուդարեան. էջ 14։ Գին 20 կպ.։
61. — Դպրանոցի ներկայանալիս։ Մոսկովա 1899։ Տպարան Է. Դարխուդարեան. էջ 23։ Գին 26 կպ.։
62. — Որոշ կանոնադրութեան եւ ծրագրի անհրաժեշտութիւնը եւ Հայոց թեմական հոգեւոր դպրանոցների վարչական եւ ուսումնական կարգ ու կանոնի դիտարկումը միջակերպութեան զարգացմանը։ Մոսկովա 1900։ Տպարան Է. Դարխուդարեան. էջ 84։ Գին 1 ռուբ.։
63. ԱՂԱՆՈՒՄԻ Մ. Վ. — Տղոց կրթագիտութիւնը։ Կ. Պ. տպ. Մ. Կ. Պէրալէ. 1900։ էջ 2+174։
64. «ԼՈՒՄԱՆ ԵՐԱՅԻՄ ՆԱՆԴԵՆ», ՆՈՒ. Գիւտ ք. Աղանանց։ Հինգերորդ Տարի, Գիորգ II (1900 Յունուար)։ 8 փո. տպ. Մ. Շարաճ. 1900. 8 էջ 370+16+48։ (Տարեկան երկու գիրք 8 ռուբ.։)

հրաբանին (800—1). եւ թուղթ Սահակայ Արծրունայ առ Մովսէս Խորենացի, եւ Խորենացոյ պատասխանը (էջ 302—9) հրատարակուած Հասկաթունեանց օրինական «Կամակարութիւնք նախնեաց, գրչաբերմը մէջ ինքնապատգրէն» զգալի տարբերութիւններ, ունին թղթերու — ժողովրդական բաժնին մէջ կան բայ ի գր. Բալասանեաց «փոխադրութիւններէն», (հինգ, քերթուած, 310—3), հետադրերական հաւաքում մը «Գովքի գիւղի կենաքեց», իգբեր եւ հասկեղաններ (էջ 313—20), զորոքը հաւաքած եւ Մ. Արեղեան նոյն գիւղը 1899 թուին: — Մատենախոսական բաժնին մէջ Ա. Տէր Միքէլեան կը քննէ Խորենացոյ մասին լոյս տեսած երկու գործերը՝ Ստ. Մալխասեացի եւ Բ. Ա. Գեորգեանի (էջ 321—7), իսկ Բ. Ա. կը գրէ «Գրական երեսփոխան» (էջ 327—6) շարք մ'որիկ նորատիպ գործերիկապի տառնելով: — Հասկանե ուսումնասիրութիւն մըն է «Ժամանակագրութիւն գործոց Արաբասայ» (էջ 337—47) համեմատութիւն ժամանակագրութեան եղջիւր եւ փաղաքացոյ, առնէ կողմանէ արժանի բանասիրաց ուշադրութեան, որուն հեղինակը պարզ «Օ, կը ստորագրէ: — Դ. Տէր-Դաւիթեանցի կը ծանուցանէ որ «Գիտութեանց Գանձարան» մը (էջ 348—50) սկսած է հրատարակուիլ, առեւերն-վազայրէն հանրագիտական բառարան մը որուն երեք գրքերը լոյս տեսած են, խմբագրութեամբ Ռոստոմաշիկին, Հայկական իրաց մասերը պիտի ստանան ինքը, որ արգեն սկսած է Գ. Հատուրի (B) Հայերէն հանրագիտարան մը տակաւին կը պահէ: — Ար յաւըրդեն յայլուայլք, իսկ վերջէ՝ երկին Յուսէնաւք: Առաջինն է «Կանոնք Ս. Ժողովոց, որ է «գործ Արեւստակէս պատգ. Դաւթեանի, համառոտ ամփոփում կանխադրոց, որով սյաժմ էր հրատարակուի թերի մը (էջ 1—16, հատած Ա. Գ) շարունակութիւնը յաւըր գրքին մէջ (Բ. Յուս. էջ 16—32, հատած Դ—Ե) եւ մնացեալ մասերը յետոյ կարգաւ: Նշանակե՛ք որ շատ նման գործ մը միայն այրուրեանական կարգաւ կոչ մեր հաւաքման մէջ, գործ Յովնուայլ գպիկ Ամսիաւացոյ օրինակուած «Ի վայելու... Արեւստակէս արքեպիսկոպոսի, քարոզչի Ս. Արապեան եկեղեցոյ իսկիւտարի. (տե՛ս մեր՝ Յուսպի, 945—6): — Երկրորդ յաւելումն է (էջ 1—48) «Կար Ներածիշտ, վկայական գրուածք կամ՝ Իտիւա» Ա. Ա. Արապեանի, որուն թարգմանչին է Մուշէ վարդապետ Եարապետութիւնը յաւըր գրքին մէջ. (Բ. Յուս. էջ 40—112).

Անցնինք Բ. Գրքին, որուն մեծ մասը շարունակութիւն ըլլալով առաջինի վերջ յիշեցուաւ, առտի Տո չե՛քք երկերն: Սկիզբը կը գտնենք՝ 1901, Ս. Ինիմանին Ժ.Ձ. քարապարէն, պատմական անկարկ Ս. Գր. Լուսաւորի կենաց ու գործոց. (էջ 1—81) Յովհաննիսեան հանգանակած է երեք փոքրիկ լեզբութեան (49—52), իսկ Իսահակ Յարութիւնեան պատմական վկայի մը կը երանանքին թարգմանութիւն մը, որուն խորագրին է «Ուրապու» (էջ 53—89), գործ Մարութ Եփայի: Ն. Բարամանցի կը շարունակէ իւր հետադրերական գրուածքը՝ «Հայերէն Բիւզանդիայում, Յովհ. Չմբշկին, եւն (էջ 90—147), որ սկսած էր նախընթաց

տարեշրջանին (Դ. Տարի. Բ, 54—101), քաղուածք Հլուսիբեքէրի հաշուարկի Գործէն, որ հոս կ'աւարտի (հոս Գ. Ե—ԺԱ.) Թ. Թումանեանցի փոքր լեզբութեանն էրը (148 «Ժայռ» Լեւոնտովց), կը գտնենք Արշակ ք.Տ. Միքեանեանցի «Բնասութեան յատկութիւններ, գրուածք» (էջ 149—159) յետոյ Հաճաղիկի գրած Ինիկ կենսագրութիւնը (տե՛ս վերը) եւ Խարեալ Յ. Թումանեանցի «Մեկը-Ինուսիկ, պատմական պոէմ» (1728—1750), քառատունելչորս բաժնով եւ ծանօթութիւններով լեզբութեան մը: — Պատմական բաժինը կը պարունակէ նամակներ, նախ հասն Եւ Արշակունի (էջ 337—9), յետոյ Արշակ Տէր-Միքեանի համառոտ գրութիւն մը «Հերակաւանի ժողովոյ», մասին (էջ 340—7) եւ «Մտ. Նաղաբեանցի նամակներ, թուով չորս հասն. (էջ 347—55): — Մատենախոսական բաժնին մէջ Ն. Ք. կը շարունակէ իւր «Գրական երեսփոխանք» (էջ 357—61), ուր այս անգամ Նկատի առնուած են՝ Ի միջի այլոց՝ Բանասեր, Նորայրի «Կորէն» եւ Ա. Հասմաբեանի «Հին Հայոց հեթանոսական կրօն» (Բառու 1900): Մնացեալը կը բռնէ Ա. Տէր-Միքեանի «Բարդուսիանութեան տուրերը, Ժողովրդական բաժինն է Գր. Բալասանեացի «Գուլթանի երգը» (էջ 366—8): — Այլուայլք հետադրերական իրեր ալ կը պարունակէ, միշտ սկիզբը՝ Եկեղեցական թանգարան՝ Տփլիսի վանքի մայր եկեղեցոյ բաղնիստը, որուն շինութիւնը պատաստ է արգեն: Եւ Յովնուայլք յետոյ մը կը ներկայացնէ շէնքի ձակաւոր, եւ իմացը՝ անոր հիմնադրին կամ շինելու առաջ բարեգործին՝ Աւետիս Բ. Ղուկասեանցի պատկերը: Ի միջի այլոց յիշենք նաեւ՝ «Եպի. խաղարկէգանց», գրողը՝ Ալան Հասնապարեան (էջ 374—9): Արկին Յաւելուածներն արդէն վերջ յիշենք:

Ժ. Յ. Տ.

66. Մովսէսայի Համալսարանի առանձնականութիւնը Պր. Լեւոն Միքեանցի ձեռնարկած է հայ բարբառներն ուսումնասիրել, եւ սկսած հրատարակել՝ «Առաւմտասիրութիւններ հայերէն բարբառախոսութեան, որուն առաջին մասն այլ լոյս տեսած է, այսինքն՝ «Համեմատական ձայնագիտութիւն Մուշի բարբառին հանդերձ ձայնագիտութեանը Գրաբարի, առեւտներ լեզուաւ. (Звукъ по Армянскому диалектологіи. I. Сровнительная фонетика Мужскаго діалекта въ связи съ фонетикою Грабара. Mosk. 1897, pp. XXIV+146). Նոյն նիւթի մասին Հեղինակի Պետերբուրգի Համալսարանին մէջ 1897 շուրս. 10 խոսած «Կերածական ձայն» ծանօթ է մեր ընթերցողաց թարգմանութեամբ Ժ. Գ. Մեկեղեցիանի. («Հայերէն բարբառախոսութիւն, եւն, Արեւմտ 1899. 8⁰ էջ 9, Ազգ. Մատ. Լ.) Միքեանցի նիւթի մասին է նաեւ Արաւմուսի ձայնագրի գաղ. լեզուաւ: որ անգլիկութիւն մըն է Մշոյ բարբառին ձայնագիտութեան մասին: Գրուածքը ներկայացուած էր Արեւելագիտութիւն Համալսարանի մը 1897 թի գումարուեցաւ Ի Պարսի, եւ լոյս տեսած է նոյն Համալսարանի 8եղևկագրոյ արկանին բաժնին մէջ. (Actes du XIe congrès international des Orientalistes. I Section, Pays Ariens.: Paris 1899, pp. 299—

316.) Անիէ այժմ առանձին հանուած է. Հեղինակը չկարենալով բուն Հողոյն վրայ ուսումնասիրել կատարած է իւր ուսումնասիրութիւնը 1894—5 տարիները կովկաս, այնտեղ ապաստանող Մշեցոց բերնէն իսկ քաղելով իւր գործոյն առաջը, դուռնութեամբ գործածելով նաեւ այլեւ-պէ՛ր գրի առնուած զոյգներն եւս՝ որոնք միշտ չեն ներկայացներ տեղական բարբառն այն ճշգրտութեամբ, որ լեզուագէտի մը համար անհրաժեշտ է. Հոս ալ նոյն բարբառնէն ծայրագիտութիւնն է ներկայացուածը, նոյնպէս համեմատութեամբ Գրաբարի, նախ ծայրագիտները մի առ մի, յետոյ՝ ներքաբարբառներն ու ապա Բաղաձայնները։ Մանրամասնութիւնքն անհնար է մեզի հոս յիշել։ Վերջը կը ծանուցանէ Հեղինակն որ իւր «Ուսումնասիրութեանց» Բ. մասը պիտի բլլայ բառակազմութիւն, ձևաբանութիւն եւ համեմատութեան առանձնատարութիւնք Մշայ բարբառին, Հին բարբառներն հետեւեալ գանձելու համար անհրաժեշտ էր ուսումնասիրել ծածօթ հնագոյն ձևապիւրքը Մուկուպի, Վենեակոյ եւ Վիեննայի եւս, որոնք համեմատութեամբ աշխարհաբար բարբառներն եւ Գրաբարի՝ բառական աստիճան պիտի մատակարարեն նախահայ լեզուի շինուածքը կազմելու սկիզբն, ինչպէս կը լուսայ Հեղինակը։ Կառուածն այն իրաւացի գիտազոյժեանքն որ եթէ ուրիշ քննչաց յաւելոյ Մշայ բարբառի նոյն ուսումնասիրութիւնը կատարել բուն հողին վրայ, մեր ունեցած ներկայ աստղնէն մեծապէս պիտի լրանայ եւ անճշտութիւնք ուղղուին։

Հ. Յ. Տ.

ՓԵՂԱՓԵՂԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Վիեննա, 29 Նոյեմբեր 1900:

Լրաշատ ամսոյս բազմաթիւ պատահարներուն էականներն են հետեւեալքն. Վերջին օրերս Գաներեցն Կրիզեր հոլանդական Գէլզէրլանդ մարտանաւով հասաւ Մարսէլ ուր Գաղղիացիք զինք մեծ շքեղութեամբ ընդունեցան։ Կրիզեր որ Եւրոպա եկած էր իւր վերջին փորձ իւր սիրած ժողովրդեան համար իրաւունք պահանջելու, կաթոնս ոչ եթէ պարտնալ ըլլայ այլ յաղթական ծաղանք կատարելու եկած ըլլար Եւրոպա, այնչափ պատիւ ընդունեցաւ Եւրոպայի չէմքը կոխած միջոցին։ Պարիս Լուրէ զինքը պաշտօնապէս ընդունեցաւ, ստիպուելով ժողովրդեան ծայնէն։ Կրիզեր Գերմանիայէն անցնելով Հոլլանդա պիտի մեկնէ։ Անգղիական բանակին ընդհանուր հրամանատար կարգուած է Կիլընէր։ Ռոքերոս

Դեկտեմբերի առաջին տասնեկին մէջ պիտի մեկնի ղկա ի Եւրոպա։ — Ամսոյս 15ին վերջնական կերպով զոգուեցաւ Պարիսի համաշխարհային ցուցանիշէն, շատերն յուսահար ընելով եւ ինչպէս կը փափագուի մեծակ պակասով (déficit)։ — Բիւլով Գերմանական Խորհրդարանին առաջին նիստին մէջ իսկ կրցաւ իւր դիրքը հաստատել իւր խօսած ճառովն եւ Զատագովութեամբը, որուն վրայ քաղաքական լրագիրները շատ գովեստի կը խօսին։ — Գերմանիոյ Պարիսի դեսպանն անձնական ծերութեան պատճառներով իւր հրաժարականը տուած է, որ ընդունուած ալ է։ Միւնստէր շատ սիրուած էր Պարիսի մէջ։ Նմանապէս Պետերբուրգի դեսպանը՝ Իշխան Ռադոլին հրաժարած է իւր պաշտօնէն։ — Աւստրիա մերձեցող ընտրութեանց առթիւ բոլոր կուսակցութիւնք յաղթող հանդիսանալու համար ամէն ճիգ կը թափեն. յոյս կայ որ հակահրեականք անելի բազմութեամբ Խորհրդարանը մտնեն այս անգամ։ — Ռուսիոյ Նիկողայոս Վեճ. Զարին հիւանդութիւնը քաղաքական աշխարհի մէջ բաւական յուզում կը պատճառէ. բժշկաց վկայութեան հիւանդութիւնն որովայնի ժանտառնեղ է եղեր, սակայն չեն պակսիր ուրիշ կասկածներ յարուցանող ծայնքն ալ. թէ հիմնաւոր առ այժմ կարելի չէ ըսել։ Զարին այս հիւանդութեան ժամանակ ամէնուտեք համակրանաց ցոյցքեր կ'ըլլուն։

ԲՈՎԱՆԴԱԳՈՒԹԻՒՆ

- ՌԵՍՈՒՐՆԱԿԱՆ**
 ՀԱՅԳՐԱԿԱՆ — Բանի մը ձեռագիրներ. Աւստրալոնք Լազ. Ժմմ., Երուսաղեմի եւ Երևոյցի. 353:
 ՄԱՆԵՆԱԳՐԱԿԱՆ — Նկատողութիւնք Փաւստոսի պատմութեան վերաբերեալ. 367:
 ՆԵՂՈՒՄԱՄԱՆԱԿԱՆ — Արաքսիոյ գաւառաբար-բառք. 362:
 ՄԱՏՆԱՄԱՅՈՍԱԿԱՆ — Գեղեցիկ Պիսիդիայ վեց-օրեայք. 367:
 ՊԱՏՄԱԿԱՆ — Նոյնաբնութաւորայ քաղաքային նեղքն կարգադրութիւնք — դաշնադրութիւնք — պատրաստութիւնք — կտակ. 373:
 ԱՅԼԵՒԱՅԼԷ
 ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ. 380:
 ԳԱՂԱՓԵՂԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ 384:

ՀՐԱՏԱՐԱՆԻՉ ԵՒ ՊԱՏՄԱՐԱՆԱՅՈՒ ՆՈՒՄԱՅՈՐ

Է. ՌԱՓԱՆԷԼ Վ. ՊԱՐՈՆՉ

ՎԻԵՆՆԱ, ՄԻԻԲԱՐԵԿԱՆ ՑԳԱՐԱՆ